

YHTEISKUNTAHISTORIA

Palauta jokaista kysymystä (1-4) kohden henkilötiedoilla varustettu vastauspaperi, vaikka et olisi vastannutkaan kysymykseen.

1. Analysoi Pietarin / Leningradin vaikutusta Suomen historiaan kolmessa murrosvaiheessa, jotka päättyivät rajamuutoksiin (Jussila – Hentilä – Nevakivi) (6 p.)
2. Fagerholmin sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus (Jussila – Hentilä – Nevakivi) (3 p.)
3. Tuloerot, elintaso ja yksityinen kulutus Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa (6 p.)
4. Aatelin ja eliitin muodonmuutos Suomessa 1800-luvun ensipuoliskolla (3 p.)

MALLIVASTAUKSET

1. Analysoi Pietarin / Leningradin vaikutusta Suomen historiaan kolmessa murrosvaiheessa, jotka päättyivät rajamuutoksiin (6 p.)

Perusargumentti sotilaallis-strategisesta turvavyöhykkeestä Suomen suunnalla Pietarin kaupungin perustamisen jälkeen 1p

I murroskausi 1703-1809: Ruotsin vallasta Venäjän suuriruhtinaskunnaksi
Pietarin perustaminen 1703 (300-vuosisyntymäpäivä tänä vuonna) loi turvallisuustarpeen Venäjän valloitukset 1700-luvun mittaan ja rajamuutokset. Pietarin turvallisuus taattiin jo näillä ratkaisuilla. Se varmistui, kun Napoleonin sotien aiheuttama mannermaansulkemus johti sotaisiin pakotetoiimiin Ruotsia vastaan vuonna 1808. Kun Suomen alueet siirtyivät Haminan rauhassa 1809 osaksi Venäjän suuriruhtinaskuntaa, Pietarista tuli uudelleen hahmottuneen Suomi-kokonaisuuden hallinnollinen pääkaupunki.

Max 1,5 p.

II murroskausi: vallankumous ja itsenäistyminen 1917-1922

Bolshevikit tunnustivat Suomen itsenäisyyden toivoen, että vallankumouksen toteuduttua Suomessakin valtiorajat menettäisivät merkityksensä. Tilanne Neuvosto-Venäjällä oli kuitenkin pitkään kaoottinen ja bolshevikkien valta uhattuna. Sisällissodassa Venäjän valkoisten komentaja Judenitsh koetti taivutella Suomen hallitusta Pietarin (Petrograd) valtaukseseen. Vastalahjaksi Venäjä tunnustaisi Suomen itsenäisyyden ja sallisi kansanäänestyksen aktivistien havittelemista Itä-Karjalasta ja Inkerinmaasta. Pietarin operaatio luvattiin Mannerheimille, jolla oli silloin maailmanhistorian avaimet käsissään.

Mannerheim halusi, että länsivallat tukisivat Pietarin valtausta ja kokoomuspuolue saataisiin suunnitelman taakse, mutta hän ei onnistunut vakuuttamaan kumpaakaan tahoja. Kun tilanne Pietarissa alkoi kallistua bolshevikkien hyväksi, presidentiksi vasta valittu Stenroos piti Mannerheimin ja aktivistien yhä ylläpitämiä suunnitelmia seikkailupolitiikkana.

Tartossa vuonna 1920 solmitussa rauhassa kiistakysymyksenä olivat Pietarin puolustukselle tärkeät Suomenlahden saaret. Suomalaiset taipuivat Paasikiven johdolla myönnytyksiin mutta

saivat Petsamossa yhteyden Jäämerelle. Levoton itäraja rauhoittui vasta vuonna 1922 solmitulla rajarauhansopimuksella.

Max 2 p.

III murroskausi: talvi- ja jatkosota 1939-1944

Jartsevin neuvottelut 1938 lähtien: neuvostodiplomaatti vaati Leningradin turvallisuudelle tärkeiden Suomenlahden saarten linnoitusoikeutta. Suomen hallituksen kanta ehdotuksiin oli ehdottoman kielteinen.

Kansainvälinen kehitys: Neuvostoliiton ja Saksan välinen hyökkäämättömyyssopimus sekä sen salainen lisäpöytäkirja: neuvottelut syksyn 1939 kiristyneessä tilanteessa, jälleen vaatimuksena Leningradin turvallisuuden takaaminen. Suomen neuvottelijat noudattivat hallituksen ohjeita ja kieltäytyivät kaikista aluevaatimuksista.

Talvisodan rauha ja rajamuutokset 1940

Leningradin piiritys. Saksa vaati Suomea vuonna 1941 osallistumaan kaupungin valtaamiseen, mutta Mannerheim kieltäytyi, koska hän oli ottanut ylipäällikkyyden vastaan ehdolla, että Leningradiin ei koskettaisi.

Välirauha 1944, rajamuutokset Kannaksella, Viipurin menetys, Porkkalan tukikohta.

Vahvistettiin Pariisin rauhassa 1947.

Max 2,5 p.

Vaikka täydellisistä osavastauksista saa yhteensä seitsemän pistettä, tehtävän maksimipistemäärä on kuusi.

2. Fagerholmin sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus (3 p.)

Ajoitus 1948-1950, ”vaaran vuosien” jälkeen 1 p.

Aikakauden yleisen kontekstin hallinta. Sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus –termin ymmärrys 1 p.

Hallitustaival:

- kansainvälinen tausta, kylmä sota, ”Tshekkoslovakian tie”
- hallitusneuvottelut: häviö SKDL ulos ahneuttaan, voittajan vähemmistöpohja, jota presidentti Paasikivi tuki
- kommunistien puhdistus valtakunnan avainpaikoilta, mm. Valposta ja Yleisradiosta, mikä lännessä tulkittiin Suomen välttymiseksi kansandemokratisoitumiselta
- kommunistien vastareaktio: poliittiset lakkoliikkeet. Neuvostolähetystön painostus, Moskovan puuttumattomuus
- saavutuksia sotasyllisten vapautus, pyrkimykset säännöstelyn purkamiseksi, ARAVA.

Hallitus pysyi kasassa kautensa loppuun

Jokaisesta alakohdasta ¼ p., täydet 1 p. jos neljä viidestä mainittu

Vastausten taso oli niin heikko, että neljäosapisteiden on voinut saada selittämällä ansiokkaasti 1926-1927 Tannerin sosdem. vähemmistöhallituksen, Fagerholm II:n (1956-1957) tai Fagerholm III:n (”yöpakkashallitus”, 1958-1959) vaiheita.

3. Tuloerot, elintaso ja yksityinen kulutus Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa (6 p.)

Teos Pertti Haapala (toim.), Talous, valta ja valtio: Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta

Vastaus perustuu Sakari Heikkisen artikkeliin 'Aineen voitot – 1800-luvun elintaso' ja sitä täydentäviin muissa artikkeleissa esiintyviin asiaankuuluviin seikkoihin.

Kvantitatiivisin perustein Suomen taloudellisen kehityksen autonomian aikana voi jakaa neljään jaksoon (1810–1840, 1840–1870, 1870–1890, 1890–1913). Maatalousvaltaisen kansantalouden muutoksia ennen vuotta 1860 on arvioitu päivätyön verohinnan ja sekatyöläisen palkkakehityksen avulla. Taloudellinen kasvu nopeutui ja jatkui lähes keskeytyksettä suunnilleen 1870-luvulta alkaen. Talouden muita muutoksia olivat mm. teollistuminen ja maatalouden ulkopuolisten sektoreiden kasvu sekä Suomen kansantalouden kansainvälistyminen. (1 p.)

Aineellista elintasoa voidaan mitata esimerkiksi reaali-palkkojen (palkkojen ostovoiman) ja reaalityulojen avulla. Vaikka reaali-palkat ja elintaso yleisesti nousivat 1800-luvun jälkipuolella, elintaso- ja tuloerot köyhien ja rikkaiden välillä pysyivät suurina, samoin tilallisväestöllä oli korkeampi elintaso kuin maaseudun tilattomilla. Elintaso oli keskimäärin korkeampi maan eteläosissa kuin maan pohjois- ja itäosissa. Kaupungeissa palkat olivat korkeampia kuin vastaavissa töissä maaseudulla, ammattitaitoisten palkat olivat korkeampia kuin ammattitaidottomien, samoin miesten palkat olivat keskimäärin korkeammat kuin naisten palkat. (1 p.)

1800-luvun jälkipuoliskolla teollisuustyöläisten reaali-palkkojen lisäys oli suurin, maataloustyöläisten ja kaupunkien sekatyöläisten palkkataso kohosi hieman hitaammin, ja kaikkein vähiten nousivat valtion virkamiesten ja ns. palvelusmiesten reaali-palkat. Virkamiesten palkkataso oli silti selvästi korkein, seuraavana tulivat teollisuustyöläisten palkat ja niiden alapuolella maataloustyöläisten ja sekatyöläisten palkat tässä järjestyksessä. Maatalouden piikojen palkat nousivat nopeammin kuin maataloustyöläisten palkat. Torpparien tulotaso jäi maanvuokran vuoksi alhaisemmaksi kuin itsenäisten pienviljelijöiden tulotaso, mutta tilallisväestön suhteellisesta tulokehityksestä on liian vähän tietoa tarkempien johtopäätösten tekemiseen. (1 p.)

1800-luvun jälkipuolella lypsykarjatalouden ja metsätalouden tuomat rahatulot lisäsivät rahatalouden merkitystä maaseudulla. Kaupan vapautuminen lisäsi ostotavaroiden tarjontaa maaseudulla ja edisti siirtymistä omavaraisuudesta kaupalliseen kulutukseen. Kaupunkiväestö omaksui uudet kulutustottumukset yleensä aiemmin kuin maaseudun väestö. (0.75 p.)

Yksityisen kulutuksen merkittävimpiä muutoksia oli nälänhätien (viimeisenä suuret nälkävuodet 1867–1868) ja pettuleivän aikakauden päättymisen. Ruokavalion koostumus muuttui, joskin köyhemmän väestön osalta se pysyi vilja- ja perunavaltaisena ja lihaa syötiin vähän. Maidon ja vehnäjauhojen sekä erityisesti kahvin ja sokerin kulutus kasvoi, mikä kuvasti elintason nousua. Kotipolton kieltämisen jälkeen viinasta tuli ostotavaraa, ja sen kulutus väheni, kun taas oluen kulutus kasvoi kaupungeissa, samoin tupakkatuotteiden kulutus kasvoi voimakkaasti. Vaatetuksessa siirryttiin tehdasvalmisteisiin lankoihin ja kankaisiin. Asuntojen vuokrat olivat

korkeammat ja nousivat nopeammin kaupungeissa kuin maaseudulla, ja kaupunkityöväestön heikot asunto-olot alkoivat kohentua vasta 1900-luvun puolella. (1 p.)

Uusiin kaupallisiin kulutustavaroihin voi katsoa liittyneen kolme ulottuvuutta: tekninen, taloudellinen ja sosiaalinen. Monet uudet kulutustavarat toimivat statussymboleina. Ostovoiman kasvun myötä kulutusrakenne alkoi ylittää ja murtaa säätyrajoja, mm. talollisväestön kulutus sai herraskaisia piirteitä. Kulutustavaroiden suhteellisen hinnan lasku teki aiemmin ylellisyytenä pidetyistä hyödykkeistä arkipäiväisiä. (1 p.)

Aineellisen elintason yleinen nousu 1800-luvun lopussa merkitsi sitä, että myös väestön köyhin osa pääsi sen juovan yli, joka erotti suoranaisen puutteen vaatimattomasta toimeentulosta. Tulokehitys loi eri väestöryhmien välille uusia jakolinjoja, mutta merkittävää muutosta tulonjaossa ei tapahtunut. (0.25 p.)

4. Aatelin ja eliitin muodonmuutos Suomessa 1800-luvun ensipuoliskolla (3p.)

Teos Pertti Haapala (toim.), Talous, valta ja valtio: Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta

Vastaus perustuu Matti Peltosen artikkeliin 'Aatelisto ja eliitin muodonmuutos'.

Mallivastaus tuli sisältää vähintään seuraavat viisi kohtaa pääpiirteittäin:

Kaiken muodonmuutoksen taustalla oli suomalaisen eliitin jäsenten siirtyminen upseereista virkamiehiksi sen jälkeen kun ruotsalainen sotailaitos Suomessa lakkautettiin Suomen siirryttyä autonomian aikaan. Aatelisto porvarillistui ja sen myötä myös sen tavat. 0,5p

Muodollisesta koulutuksesta tuli tärkeää. Virkamiehiltä vaadittiin kirjallista sivistystä vuodesta 1817 lähtien. Kotiopetus eliitin piirissä alkoi väistyä. (0,5p)

Virkamiehiksi siirtynyt eliitti muutti etenkin 1830-luvulla virkataloista ja kotikartanoista kaupunkeihin, jossa sijaitsivat oppikoulut ja yliopisto. Turun palon ja Helsingin yliopiston perustamisen jälkeen muutto suuntautui etenkin uuteen pääkaupunkiin, jossa sijaitsivat yliopiston ohella virastot. (0,5p)

Eliitin tulot muuttuivat luonnontuotteista, elintarvikkeista, rehuista ja talonpoikien päivätöistä käteiseen rahaan. Tämä aiheutti myös erkanemisen papistosta, jossa entinen järjestelmä säilyi 1920-luvulle saakka. (0,5)

Aatelisto otti osaa liike-elämään muutenkin kuin vain kartanonomistajana tai ruukinpatruunana. (0,5p)

Täydellinen vastaus edellytti lisäksi pääpiirteittäin seuraavien seikkojen huomioimista:

Suurin osa vanhasta aatelistosta jäi pysyvästi Ruotsiin. Ne, jotka jäivät Suomeen, saivat eläkkeen ja luvan asua virkatalossaan elämänsä loppuun asti. Autonomian alkuaikoina eliittiä muutti jonkun verran myös Venäjälle – lähinnä sotilasuralle – ja jonkin verran esim. Pietarin oppilaitoksiin. Usein perheiden vanhimmat pojat lähetettiin koulu-uralle Ruotsiin ja nuoremmat

Venäjälle. 1800-luvun puoleenväliin mennessä huomattava osa aatelisista oli Venäjän keisarin säätyyn korottamia. Jotkut virat rinnastettiin aatelistarvon. 0.5p

Selkeät asiavirheet saattoivat pudottaa pisteitä. Toisaalta ansioksi katsottiin, jos vastaaja oli osannut sijoittaa aatelin ja eliitin muodonmuutoksen merkityksen myöhempään kehitykseen (1840-luku ja myöhempi liberalismien nousu).